

تبیین وضعیت گردشگری خلاق و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی (مورد مطالعه: شهر پاوه)^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۰۷ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۲/۰۴/۰۳

محمد حسن زاده^{*۱} چنور محمدی^۲

۱- دانشیار گروه مدیریت و اقتصاد، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران،

۲- دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

چکیده

گردشگری خلاق شکل گسترده‌ای از گردشگری فرهنگی بوده و به توسعه و بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقاصد گردشگری کمک می‌کند. هدف پژوهش حاضر تبیین وضعیت گردشگری خلاق و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی شهر پاوه می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد. جهت تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تی تک نمونه‌ای، فریدمن، همبستگی پیرسون و رگرسیون استفاده شده است. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد، سطح معناداری در هر پنج شاخص از سطح خطای ۵ درصد کوچکتر است و میانگین هر پنج شاخص گردشگری خلاق در شهر پاوه بالاتر از عدد ۳ می‌باشد. نتایج آزمون فریدمن در رتبه‌بندی شاخص‌ها نشان داد بین شاخص‌های گردشگری خلاق تفاوت معناداری وجود دارد و رتبه و در نتیجه اهمیت شاخص‌ها با یکدیگر متفاوت می‌باشد. با توجه به نتایج ضرایب همبستگی پیرسون بین گردشگری خلاق و شاخص‌های توسعه اقتصادی رابطه معنادار و مستقیم وجود دارد. بررسی تأثیر گردشگری خلاق بر توسعه اقتصادی شهر پاوه با استفاده از ضریب رگرسیون نشان می‌دهد، همبستگی بالایی ($R=0/622$) بین میزان گردشگری خلاق و توسعه اقتصادی وجود دارد. با توجه به مقدار $t=9/862$ و سطح معنی‌داری $0/000$ ، می‌توان گفت که گردشگری خلاق با ضریب بتای $0/622$ بر توسعه اقتصادی شهر پاوه تأثیر گذار است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری خلاق، توسعه اقتصادی، شهر پاوه.

۱- مقاله مستخرج از طرح پژوهشی نوع دوم به شماره قرارداد ۲۶۲۵۳/۹/۱۴۰۱ که با حمایت مالی دانشگاه محقق اردبیلی انجام گرفته است.

* نویسنده رابط: m.hassanzadeh@uma.ac.ir

مقدمه

جهان امروز در حال گذار از عصر صنعتی به عصر خلاق است. انسان عصر خلاق علاوه بر تأمین نیازهای اساسی، در پی پاسخگویی به نیازهای خلاق خود نظیر نیاز به تخیل، چیرگی، سرزندگی، نوآوری و کنجکاوی نیز می‌باشد، می‌توان گفت که امروزه، خلاقیت به عنصر بسیار مهمی در برنامه‌ریزی شهری و سیاست‌های بازاریابی شهری در سراسر جهان تبدیل شده است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱)، قرن بیست و یکم، قرن ایده‌ها و خلاقیت‌هاست در این قرن خلاقیت انسان و استعداد او محرکه اصلی توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تلقی می‌گردد که رقابت روزافزون مناطق و کشورها به طور فزاینده به پرورش، حفظ و جذب آن وابسته خواهد بود (Goldberg, 27).

2019: در همین زمینه خلاقیت بازتاب‌های زیادی را در مطالعات شهری و منطقه‌ای به دست آورده است (Den Dekker & Tabbers, 2012: 130)، به طوری که خلاقیت شهری به موضوعی رقابتی بین شهرهای مختلف بدل شده است و همه شهرها در سراسر دنیا از خلاقیت به مثابه شهرت و برند خود بهره می‌برند. خلاقیت، وسیله‌ای برای حفظ هویت فرهنگی و گسترش نشاط اقتصادی و سرزندگی اجتماعی است. تجربه نشان داده است شهرهای موفق در اقتصاد نوین، شهرهایی هستند که سرمایه‌گذاری بسیار زیادی برای افزایش ظرفیت‌های خود در خلاقیت انجام داده و اهمیت ظرفیت‌های بومی و میراث فرهنگی خود را درک کرده‌اند (مختاری و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۴). گردشگری خلاق آخرین حلقه از زنجیره‌ی تکامل گردشگری است. پس از گردشگری تفریحی و گردشگری فرهنگی، امروزه می‌توان شاهد فراگیر شدن تقاضا برای محصولات گردشگری خلاق بود ایران توانایی رقابت مؤثر در بازار گردشگری متعلق به عصر صنعتی با نمودهایی نظیر مراکز خرید و فروشگاه‌های بسیار بزرگ، کازینوها و تولیدات انبوه محصولات گردشگری را به دلایل متعددی نظیر کمبود زیرساخت‌های لازم، نیاز به سرمایه‌گذاری‌های کلان و وجود نمونه‌های موفق گردشگری عصر صنعتی در منطقه را ندارد. از سویی با توجه به روند تکامل گردشگری از گردشگری تفریحی به گردشگری فرهنگی و نهایتاً گردشگری خلاق باید در راستای توسعه این گردشگری حرکت نمود (ملک‌پور، ۱۳۹۹: ۱). در گردشگری خلاق، گردشگر به تعامل بیشتر آموزشی، احساسی، اجتماعی و همچنین مشارکت با مکان، فرهنگ زندگی و مردم تشویق می‌شود. به طوری که گردشگر مانند یک شهروند رفتار می‌کند و همچنین در این نوع از گردشگری نقش مدیران در شناخت انواع خلاقیت موجود در شهر به عنوان یک منبع و فرصت برای جذب گردشگران مهم تلقی می‌شود. در گزارش سازمان جهانی گردشگری چنین مطرح شده است که در آینده گردشگران فرهیخته‌تر شده و به میزان بیشتری جویای آگاهی‌های جدید و سرمایه‌های فرهنگی خواهند بود، آن‌ها همچنین جویای معنا و مفهوم بیشتری از زندگی خویش بوده و در تجارب شخصی خواهان اصالت بیشتری خواهند بود در واقع گردشگری خلاق به منزله واکنشی به گردشگری توده‌وار می‌باشد. به طوری که، این نوع از گردشگری شکل گسترده‌ای از گردشگری فرهنگی بوده و به توسعه و بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقاصد گردشگری کمک می‌کند به عبارت دیگر خلاقیت به شهرهای مقصد گردشگری اجازه می‌دهد تا

محصولات نوآورانه را با سرعت بیشتری توسعه داده و مزایای رقابتی نسبت به مکان‌های دیگر به آن مقصد می‌دهد (بیگدلی، ۱۳۹۴: ۵). منطقه مورد مطالعه این پژوهش شهر پاوه به عنوان یکی از شهرهای استان کرمانشاه است. پاوه به علت داشتن آب و هوای معتدل کوهستانی، نزولات جوی مناسب و موقعیت زاگرس که سراسر منطقه را در بر گرفته است پوشش جنگلی و گیاهی و جریان رودهای متعدد در منطقه آب و هوایی منحصر به فرد به را بوجود آورده است. توده‌های هوای مرطوب مدیترانه سبب شده تا منطقه از اقلیم معتدل و مرطوب کوهستانی با زمستان‌های سرد و یخبندان و تابستان‌های خنک همراه باشد (صالحی‌آبادی و بهرامی جاف، ۱۳۹۹: ۱۵۰)، قدمتی بیش از سه هزار سال، واقع شدن در میان دو کوه شاهو و آتشگاه، وجود ۲۱۷ چشمه آب دائمی و ۶۵ چشمه فصلی و رودخانه‌های سیروان، ليله، مرخیل و پاوه‌رود، پوشش گیاهی غنی، طبیعت کوهستانی، عدم وجود انواع آلودگی‌های آب، خاک و هوا، مورفولوژی و سیمای طبیعی و زیبای شهر با ایجاد ظاهر پلکانی و جذاب، وجود منابع کارستی و آهکی زیاد از جمله چشمه‌ها و آبشارها، وجود پدیده‌های فرهنگی از جمله زبان، لباس محلی، فرهنگی، سوغات و صنایع دستی از پتانسیل‌های گردشگری شهرستان پاوه به شمار می‌آید (گلچوبی دیوا و صالحی، ۱۳۹۷: ۱۶۷). انجام تحقیق حاضر با توجه به اینکه تاکنون پژوهشی در رابطه با تأثیر گردشگری خلاق بر توسعه اقتصادی برای محدوده مورد مطالعه این پژوهش (شهر پاوه) صورت نگرفته است، ضرورت دارد. در حال حاضر گردشگری یکی از صنعت‌های پردرآمد در جهان می‌باشد و می‌تواند باعث افزایش درآمد، ایجاد شغل‌های زیاد، محرک مؤثری برای رشد اقتصادی یک شهر، جذب سرمایه‌های خارجی و... باشد. توجه به حوزه گردشگری امروزه در تمامی شهرها اهمیت قابل توجهی دارد و این موضوع برای شهرهایی همانند پاوه که دارای جاذبه‌ها و پتانسیل‌های قابل توجهی جهت جذب گردشگر می‌باشد، اهمیت دوچندانی می‌یابد. هدف پژوهش حاضر، تبیین وضعیت گردشگری خلاق و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی شهر پاوه می‌باشد، پاسخگویی به سؤالات پژوهش حاضر (آیا شاخص‌های گردشگری خلاق در شهر پاوه در وضعیت مطلوب قرار دارد و آیا گردشگری خلاق بر توسعه اقتصادی شهر پاوه تأثیر دارد) می‌تواند به ارائه راهکارهای مناسب جهت بهبود و مشخص شدن وضعیت گردشگری خلاق در شهر پاوه شود.

مبانی نظری پژوهش

گردشگری خلاقانه اصطلاحی بود که توسط ریچاردز و ریموند^۱ (۲۰۰۰) ساخته شد و سپس توسط شبکه خلاقانه یونسکو (۲۰۰۶) تصویب و دوباره تعریف شد، از آن به بعد، بسیاری از تعاریف مختلف، پیشرفت گردشگری خلاق و محصولات خلاق را به همراه دارد این تعاریف از خصوصیات بسیار باریک تا مفاهیم بسیار وسیع و گسترده بود، گردشگری خلاق یک موضوع در حال رشد و تحقیق است که پیشگامان خلاقیت گردشگران در تولید تجربیات خاطره‌انگیز و تجربی است (بذرافشان و بامری، ۱۳۹۷: ۱۷۰)، همچنین سفری هدایت شده به سمت یک تجربه اصیل و تعاملی،

1- Richards & Raymond

همراه با یادگیری مشارکتی است و امکان برقراری ارتباط با مردم محلی که ایجاد کننده آن فرهنگ زندگی هستند را فراهم می‌نماید (Stevenson & Matthews, 2013: 25). توسعه صورت‌های جدید گردشگری خلاق شامل استفاده از محتوا و بخش‌های مختلف خلاق و کاربرد تکنولوژی‌های جدید می‌شود تغییر جهت گردشگری، خلاق به سمت تکنولوژی و صنایع خلاق، سومین نسل از گردشگری خلاق را معرفی کرد که طبق گفته سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۲۰۱۴) عبارت است از: «فعالیت‌های خلاق دانش بنیان که تولیدکنندگان مشتریان و مکان‌ها را با استفاده از تکنولوژی، استعداد یا مهارت به یکدیگر متصل می‌کند تا محصولاتی با معنی ناملموس با محتوا و تجربیات خلاق تولید شود (بیگم شریفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۳۳).

دیدگاه‌ها و نظریه‌های توسعه گردشگری خلاق

گردشگری خلاق یک فعالیت میان رشته‌ای است، لذا می‌توان رویکردهای مختلفی در آن بیان کرد. در دیدگاه «گردشگری خلاق در نقش خدمت» بین مصرف‌کننده و تولیدکننده تعاملی به وجود می‌آید این امر تضمین‌کننده انتقال دانش و مهارت‌هایی است که با استفاده از منابع ملموس و ناملموس ایجاد شده است. در دیدگاه دیگر با عنوان «نوع به خصوصی از تقاضا»، گردشگری به دنبال برآورده کردن نیازهای آدمی است که این پدیده پیامد نظام تولید پسامدرن برای گردشگری است. دیدگاه دیگر «گردشگری خلاق را منبع رشد و توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی» می‌داند صاحب‌نظران این دیدگاه معتقدند دو شکل از گردشگری خلاق وجود دارد که یا وابسته به یک مقصد گردشگری خاص است و یا مبتنی بر فعالیت‌های خلاقانه است که در رویکرد اول، شهرها و مناطق روستایی شکل می‌گیرد و در رویکرد دوم، فرآورده‌های گردشگری خلاق در فضا منتشر می‌شود (صادقیان بروجنی و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۰۰).

تحقیق گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان به عنوان یکی از بخش‌های کلیدی و اصلی برای توسعه و پیشرفت اقتصادی عمل کرده است. البته میزان تأثیر گردشگری در توسعه با نظام حکومتی و جهت‌گیری آن‌ها، ارتباط مستقیم دارد. آثار اقتصادی گردشگری چندگانه است و مهمترین اثر آن ایجاد اشتغال و درآمد است. نتایج تحقیقات متعدد مؤید این است که گردشگری به کاهش بیکاری و درآمد منتهی می‌گردد کشورها و جوامع به صورت فزاینده‌ای به این حقیقت پی برده‌اند، که برای بهبود وضع اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج داده و درصدد یافتن راه‌های تازه‌ای برآیند. اگرچه در نقاط مختلف دنیا شرایط متفاوت است، اما همواره صنعت گردشگری عاملی برای پیشرفت اقتصادی بوده است و می‌تواند موجب تغییرات اقتصادی و اجتماعی شود (صابری و همکاران، ۱۳۹۷: ۸-۹). گردشگری از طریق تأثیر بر درآمد ملی، اشتغال، تغییر قیمت‌ها و تراز بازرگانی، ملی اقتصاد کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد (زاهدی، ۱۳۸۵: ۶۶). در واقع مهمترین هدف توسعه توریسم داخلی و خارجی، توسعه اقتصادی - اجتماعی نواحی مقصد است (Sharpley & Richard, 1977: 40).

پیشینه‌ی پژوهش

به چند نمونه از تحقیقاتی که در این زمینه صورت گرفته شده اشاره می‌شود جدول (۱):

جدول ۱- پیشینه پژوهش

نویسنده و سال	عنوان و نتیجه
قاسمی و سمه جانی و همکاران، ۱۳۹۸	نقش گردشگری در توسعه پایدار اقتصادی - نهادی کلان‌شهرها را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد؛ منطقه مدنظر مطالعه در زمینه گردشگری از پایداری اقتصادی نسبی برخوردار است. همچنین نتایج حاصل از تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) و آزمون توکی نشان می‌دهد، قیمت مهمترین مؤلفه اثرگذار بر توسعه اقتصادی پایدار گردشگری است.
پروین و همکاران، ۱۳۹۸	به ارزیابی تأثیر گردشگری در توسعه اقتصادی شهر تهران پرداختند. بر اساس نتایج رشد گردشگری و منابع درآمدی حاصل از این صنعت می‌تواند یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در توسعه اقتصادی و پایداری درآمدی شهر تهران باشد. همچنین توسعه صنعت گردشگری متأثر از عواملی نظیر زیرساخت‌ها و تسهیلات اطلاع‌رسانی و تبلیغات می‌باشد.
رحیمی فرد و همکاران، ۱۳۹۹	به ارزیابی شاخص‌های شهر خلاق در ایجاد گردشگری خلاق شهری در شهر خوی پرداختند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد میان شاخص‌های شهر خلاق و میزان تحقق‌پذیری گردشگری خلاق شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد. اما شهر خوی دارای شاخص‌های مناسب برای ایجاد گردشگری خلاق نیست و در مؤلفه‌های گوناگون شاخص‌های شهر خلاق در خوی ضعف‌های اساسی وجود دارد.
صابری فر، ۱۳۹۹	نقش گردشگری خلاق در ماندگاری گردشگران و اثر آن بر توسعه اقتصادی در بشرویه خراسان جنوبی مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که در شرایط عادی به ازای ورود گردشگران داخلی در مجموع ۱۳۱ نفر بر تعداد شاغلین شهر افزوده شده و تولید شهر نیز از این لحاظ ۵۶۷ میلیارد ریال منفعت به دست می‌آورد اما در سال موردنظر (۱۳۹۸) و با بهره‌مندی از گردشگری خلاق این میزان به ترتیب به سطح ۱۶۶ نفر و ۷۰۶ میلیارد ریال افزایش می‌یابد.
بیگم شریفیان و همکاران، ۱۴۰۰	به شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های شهر خلاق گردشگری در شهر بابل پرداختند. یافته‌ها نشان داد بین متغیرهای کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و پتانسیل‌های گردشگری بابل همبستگی مثبت وجود دارد. یافته‌های مدل تحلیل عاملی نشان می‌دهد، پنج عامل فرآیندهای کسب و کار و اقتصاد گردشگری تفکر خلاق و نوآورانه، سرمایه فرهنگی و معنوی زیر-ساخت‌های، پایدار جذابیت و تنوع بالغ بر ۹۵/۶۱ درصد مقدار واریانس را به خود اختصاص داده‌اند، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت شهر بابل با دارا بودن پتانسیل‌های بالقوه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی محیطی و کالبدی و موقعیت استراتژیک می‌تواند گام‌های مؤثری جهت تبدیل شدن به شهر خلاق گردشگری بردارد.
نکوئی، ۱۴۰۱	به تحلیل ابعاد اقتصادی - اجتماعی توسعه پایدار مبتنی بر گردشگری خلاق در شهر زابل پرداختند. نتایج نشان داد که شاخص طبقه خلاق در اولویت قرار دارد، در نهایت نتایج مدل آراس فازی نشان داد، در بین مؤلفه‌های اقتصادی متأثر از گردشگری خلاق، اشتغال و در بین مؤلفه‌های اجتماعی، مشارکت، بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند.
لی و لی ^۱ ، ۲۰۱۵	به اولویت‌بندی و استخراج استراتژیک سیاست‌های صنعت گردشگری خلاق در کره با استفاده از AHP پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که حمایت از کسب‌وکارهای متوسط و کارآفرینان اولویت اصلی سیاست است. حفاظت از مالکیت معنوی و سرمایه‌گذاری در فناوری اطلاعات نیز مهم است. این تحقیق نشان می‌دهد که روش AHP برای تعیین اولویت‌های خط-مشی صنعت گردشگری به خوبی قابل استفاده است.
الابانه ^۲ ، ۲۰۱۷	به بررسی گردشگری خلاق پرداخت، گردشگری خلاق به عنوان شکل جدیدی از گردشگری توسط اشکال ماهرتر فعالیت-های گردشگری، رشد الگوهای مصرف جدید و تغییرات در تولید محصولات گردشگری برانگیخته شده است و می‌تواند مشکلاتی را که گردشگران در گردشگری متعارف تجربه می‌کنند حل کند.
ریچاردز ^۳ ، ۲۰۲۰	در پژوهشی به طراحی مکان‌های خلاق: نقش گردشگری خلاق پرداختند. چگونه از خلاقیت در مکان‌سازی در مقاصد گردشگری از طریق استراتژی‌های طراحی مختلف استفاده شده است. خلاقیت به یک استراتژی در ساخت مکان‌ها تبدیل شده است و شهرها و مناطق به دنبال افزایش جذابیت برای طبقه خلاق، حمایت از صنایع خلاق یا تبدیل شدن به شهرهای خلاق هستند.

1 - lee & Lee

2 - Al-Ababneh

3 - Richards

<p>به بررسی گردشگری خلاق و فضاهای خلاق در چین از طریق تجزیه و تحلیل وبلاگ سفر می‌پردازند. تجربیات خلاقانه مرتبط با گردشگری را در ۱۴ شهر خلاق چین که توسط یونسکو تعیین شده است، بررسی کردند، برای انجام این کار، ۴۵۶ فضای خلاق شناسایی شده به صورت جداگانه در چهار پلتفرم اشتراک‌گذاری تجربه سفر در چین مورد جستجو قرار گرفتند. یافته‌های نه تنها ارتباطات عملی بین هشت نوع منبع خلاق و تجربیات و فعالیت‌های توریستی خلاق را نشان می‌دهد، بلکه تفاوت‌های ظریف بین سه عنصر کلیدی چنین تجارب گردشگری را نشان می‌دهد: مشارکت، کسب دانش و تجربه زندگی محلی.</p>	<p>لی و کواچ^۱، ۲۰۲۲</p>
<p>در پژوهشی با عنوان گردشگری خلاق: نقش مناطق شهری و روستایی چیست؟ به بررسی نقش گردشگری خلاق در توسعه سرزمینی می‌پردازد و تفاوت‌های بین مناطق شهری و روستایی را برجسته می‌کند. پویایی توسعه خلاق و گردشگری باید به عنوان یک مزیت برای مناطق روستایی در زمان فرسودگی مدل رشد شهرهای بزرگ، تغییرات آب و هوا و بیماری COVID-19 در نظر گرفته شود. این سناریوی جدیدی است که این مناطق باید از آن سود ببرند، زیرا همچنان با چالش‌هایی برای جذب سرمایه‌گذاری، گردشگران و ارائه مدل‌های پایدار مواجه هستند. مطالعات شهری صنایع خلاق و ابتکارات چند دهه است که در شهرهای بزرگ در حال انجام است و شهرهای کوچک و به طور خاص مناطق روستایی را به حاشیه رانده است. برخی از نمونه‌ها در سطح بین‌المللی در این فصل با تمرکز بر اروپای جنوبی مشخص شده‌اند. بنابراین، گردشگری خلاق به دلایل و اهداف مشخص به عنوان یک گزینه کلیدی توسعه ظاهر می‌شود. اول، به نیاز گردشگری برای اختراع مجدد خود و همچنین به نیاز مقاصد برای انجام کاری متفاوت در یک بازار اشباع پاسخ می‌دهد. همچنین می‌تواند آرزوی گردشگران را برای تجربه‌های رضایت بخش‌تر و معنادارتر برآورده کند.</p>	<p>ریموآلد و یلینچیک^۲، ۲۰۲۲</p>

منبع: مطالعات نویسندگان

مطالعه پژوهش‌های دیگر نشان می‌دهد، صنعت گردشگری یکی از پربازده‌ترین صنایع در کشورهای مختلف بوده و نقش بسیار مهمی در رشد و توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال ایفا می‌کند. بنابراین، شناسایی ویژگی‌های مؤثر بر اقتصاد گردشگری در جذب گردشگر اهمیت فراوانی در رشد و توسعه این صنعت در کشورها ایفا می‌کند (بهمنی و نامیان، ۱۳۹۹: ۱۶۱).

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی بوده و بر اساس ماهیت توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری آن نیروهای متخصص و دانشگاهی شهر پاوه می‌باشد که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند ۱۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است. جهت تدوین مبانی و دیدگاه‌های نظری پژوهش از روش کتابخانه‌ای؛ کتب، متون مرتبط با موضوع، مقالات و... بهره گرفته شده است. شاخص‌های استفاده شده در پژوهش برگرفته شده از پژوهشی می‌باشد که توسط علیزاده انجام گرفته شده است، در جدول (۲) شاخص‌های پژوهش آورده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد که در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم طراحی شده است (گزینه خیلی زیاد دارای بالاترین امتیاز و گزینه خیلی کم دارای پایین‌ترین امتیاز است) و در مورد سؤالات منفی این فرایند برعکس می‌شود. میزان پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ در پرسشنامه گردشگری خلاق ۰/۷۹ و در پرسشنامه توسعه اقتصادی ۰/۸۴ به دست آمده نشان‌دهنده‌ی پایایی بالای پرسشنامه‌ها می‌باشد،

1 - Li & Kovacs

2 - Remoaldo & Jelinčić

همچنین تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار SPSS انجام گرفته شده است و از آزمون‌های تی تک نمونه‌ای، فریدمن، همبستگی و رگرسیون استفاده شده است.

جدول ۲- شاخص‌های استفاده شده در پژوهش

شاخص‌های گردشگری خلاق	
رهبری	توانایی مدیران محلی برای هدایت شهر در راستای توسعه گردشگری به چه میزان است؟ قدرت نفوذ مدیران محلی در میان مردم شهر به چه میزان است؟ آیا مدیران شهری علاقه‌مند به انتقال دانش و تجارب در زمینه صنایع دستی هستند؟ آیا موانع قانونی و نهادی برای فعالیت‌های هنری و تولیدات آن‌ها توسط مدیران شهری تسهیل شده است؟ آیا از افراد متخصص و دارای مهارت در زمینه‌های مدیریتی استفاده شده است؟ آیا مدیران شهری در انتقال دانش و تجارب در زمینه صنایع دستی علاقه‌مندی نشان داده‌اند؟ همکاری دولت و مدیران محلی در بازاریابی محصولات و صنایع دستی به چه میزان است؟ آیا جاذبه‌های تاریخی توسط مسئولان بازسازی و احیا می‌شوند؟
انعطاف‌پذیری و پذیرش	به چه میزان در شهر به مساله حفظ محیط‌زیست اهمیت داده می‌شود؟ میزان پذیرش عقاید و ارزش‌های جدید توسط مردم چقدر است؟ آیا زمینه‌های مناسب جهت ماندگاری تحصیل کردگان دانشگاهی در شهر فراهم است؟ استقبال و پذیرش از گردشگری توسط ساکنین محلی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ در زمینه گردشگری به چه میزان به تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌های نخبگان و تحصیل کردگان محلی اعتماد می‌شود؟ میزان اعتماد به افراد تحصیل کرده در تصمیم‌گیری‌ها و مدیریت امور شهر را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ میزان تمایل به حفظ و پایبند بودن به ارزش‌های فرهنگی گذشته در میان شهروندان را چه میزان ارزیابی می‌کنید؟ میزان تمایل مردم شهر به ایده‌های جدید در راستای گسترش گردشگری چگونه است؟
ابتکار و نوآوری	توانایی به کارگیری راه‌حل‌های ابتکاری و جدید برای حل مشکلات گردشگری شهری به چه میزان است؟ آیا در خصوص زیباسازی مناظر و چشم‌انداز شهری فعالیت‌های مشهودی انجام شده است؟ میزان تبلیغات برای جذب گردشگر در فضای مجازی و رسانه‌ها چگونه است؟ نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری در جهت جذب گردشگر به چه میزان برگزار می‌شود؟ مکان‌های عمومی برای استراحت گردشگران و مردم شهر را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ توانایی به کارگیری راه‌حل‌های ابتکاری و جدید برای حل مشکلات گردشگری شهری چگونه است؟ فستیوال‌ها و جشن‌ها برای جذب گردشگر به چه میزان در شهر برگزار می‌شود؟ آیا از روش‌های جدید در ارائه صنایع دستی توام با آموزش آن به گردشگران استفاده می‌شود؟
خطرپذیری	میزان ترس از خطر عدم موفقیت به دلیل کمبود سرمایه در بین سرمایه‌گذاران عرصه گردشگری را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا برای آموزش افراد در فعالیت‌های خود اشتغال زمینه‌سازی شده است؟ امکان عرضه و فروش محصولات و صنایع دستی به گردشگران در شهر چگونه است؟ میزان روحیه بلندپروازی و پشتکار افراد در راه‌اندازی فعالیت جدید در شهر به چه میزان است؟ در امر توسعه گردشگری حمایت مالی از طریق ارائه وام به چه اندازه است؟ تنوع مشاغل و صنایع کوچک در شهر در زمینه گردشگری تا چه حد است؟ آیا افراد توانایی قبول پیامدهای شکست فعالیت‌های فردی در زمینه گردشگری را دارند؟ برای اشتغال افراد غیر بومی در شهر زمینه‌سازی لازم به چه صورت است؟
مشارکت	مردم شهر در امور اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و سیاسی شهر به چه میزان سهیم هستند؟ اتحاد و همدلی مردم شهر در مواقع مختلف (بروز مشکل یا حادثه برای سایرین) چگونه است؟ میزان مشارکت مردم در فعالیت‌های جاذب گردشگران را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ مشارکت ساکنین شهر در هنر و فعالیت‌های فرهنگی به چه میزان است؟ روحیه کار جمعی در میان اهالی شهر برای توسعه گردشگری را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ افراد روستا به چه میزان از نیازهای گردشگران و بازار مطلع هستند؟ مشارکت مردم محلی و گردشگران در حفاظت از میراث فرهنگی شهری چگونه است؟ اعتماد اجتماعی، تعاون و همیاری اجتماعی مردم شهر را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
شاخص‌های توسعه اقتصادی	
اشتغال	صنعت گردشگری در ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در منطقه چقدر مؤثر بوده است؟ در حوزه گردشگری به چه میزان برای جوانان فرصت‌های شغلی جدید ایجاد کرده است؟ امکان دستیابی برابر به فرصت‌های شغلی ایجاد شده در جامعه را به چه میزان ارزیابی می‌کنید؟ توسعه گردشگری خلاق در کاهش نرخ بیکاری در جامعه، ایجاد و توسعه کارآفرینی چقدر مؤثر بوده است؟ گردشگری خلاق در فراهم شدن امکان اشتغال برای بیکاران فصلی و جذب نیروهای مازاد سایر بخش‌ها چقدر مؤثر بوده است؟ گسترش فعالیت‌های بخش زراعی، باغی، دامی و شیلات به چه میزان تحت تأثیر گردشگری قرار دارد؟ در حوزه گردشگری خلاق تنوع فرصت‌های شغلی به چه میزان است؟ آیا صنعت گردشگری در شهر پایه باعث افزایش اشتغال موقت، پاره وقت و فصلی شده است؟

<p>آیا سرمایه‌گذاری در زمینه خدمات رفاهی مربوط به گردشگری در شهر پاوه افزایش داشته است؟ آیا موسسه‌های اقتصادی جدید در شهر مرتبط با بخش گردشگری ایجاد شده‌اند؟ سرمایه‌گذاری در زمینه تأسیسات زیربنایی مرتبط با گردشگر به چه میزان افزایش داشته است؟ سرمایه‌گذاری افراد بومی در گردشگری به چه میزان است؟ صنعت گردشگری در پاوه در جذب سرمایه‌های خارجی در گردشگری موفقیتی داشته است؟ مشوق‌های مادی برای جذب سرمایه‌ها در تحرک بخش گردشگری چقدر فراهم است؟ سرمایه‌گذاری در زمینه فعالیت‌های تولیدی مرتبط با گردشگری چه میزان افزایش داشته است؟ جذب سرمایه‌های بخش خصوصی در گردشگری خلاق را چگونه ارزیابی می‌کنید؟</p>	<p>نقش گردشگری خلاق را در افزایش توانایی خانوارها برای تأمین هزینه زندگی چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در افزایش توانایی خانوارها در تهیه مسکن مورد نیاز چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در افزایش توانایی زنان سرپرست خانوار در تهیه مسکن مورد نیاز چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در افزایش قدرت خرید ساکنان بومی و محلی چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در بالا رفتن قیمت صنایع دستی و بومی چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در بهبود سطح زندگی مردم چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در افزایش رضایت مردم از بالا رفتن قدرت خرید چگونه ارزیابی می‌کنید؟</p>
<p>نقش گردشگری خلاق را در بالا رفتن سطح درآمد کسبه چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در افزایش سطح درآمد مردم چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را توزیع درآمد بین اقشار مختلف مردم چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در ایجاد درآمد برای سازمان‌ها و نهادها و درآمد دولت از طریق منافع حاصل از مالیات اخذ شده چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را بر میزان درآمد رستوران‌داران و اماکن جذب گردشگر چگونه ارزیابی می‌کنید؟ رضایت مردم ناشی از درآمد گردشگری را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در کمک به کاهش فقر در جامعه چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در کمک به کاهش فقر در جامعه چگونه ارزیابی می‌کنید؟</p>	<p>نقش گردشگری خلاق را در بالا رفتن سطح درآمد کسبه چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در افزایش سطح درآمد مردم چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را توزیع درآمد بین اقشار مختلف مردم چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در ایجاد درآمد برای سازمان‌ها و نهادها و درآمد دولت از طریق منافع حاصل از مالیات اخذ شده چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را بر میزان درآمد رستوران‌داران و اماکن جذب گردشگر چگونه ارزیابی می‌کنید؟ رضایت مردم ناشی از درآمد گردشگری را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در کمک به کاهش فقر در جامعه چگونه ارزیابی می‌کنید؟ نقش گردشگری خلاق را در کمک به کاهش فقر در جامعه چگونه ارزیابی می‌کنید؟</p>

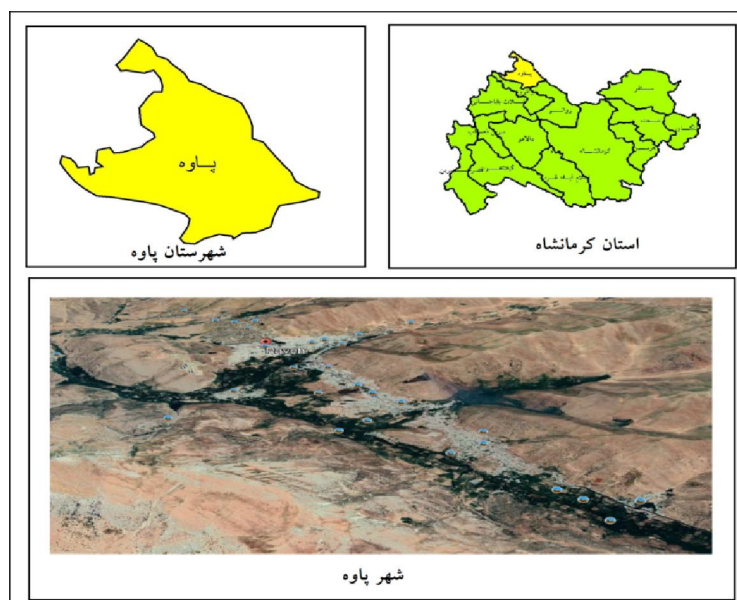
محدوده مورد مطالعه

شهر پاوه در شمال غرب استان کرمانشاه و در یک موقعیت مرزی بین کشور ایران و عراق قرار دارد (مهندسین مشاور ژیناب غرب، ۱۳۸۹: ۸۶). شیب بسیار باعث شده که شهر به تبعیت از آن بر روی دامنه‌های بسیار شیب‌دار استقرار یابد (مهندسین مشاور ژیناب غرب، ۱۳۸۹: ۱۶۸)، پاوه یکی از شهرهای مرتفع استان کرمانشاه و کشور می‌باشد و جزو مناطق سردسیر و کوهستانی محسوب می‌شود که دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل است (ملکی و عزیزی، ۱۳۹۹: ۴۰). در جدول (۳) جمعیت شهر پاوه در سال‌های مختلف و در شکل (۱) موقعیت شهر پاوه آورده شده است.

جدول ۳- جمعیت شهر پاوه در سال‌های مختلف

سال	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
جمعیت	۵۷۴۰	۱۳۴۸۷	۱۷۵۶۵	۱۹۷۷۴	۲۳۷۰۴	۲۵۷۷۱

شکل ۱- موقعیت محدوده مورد
ترسیم: نویسندگان

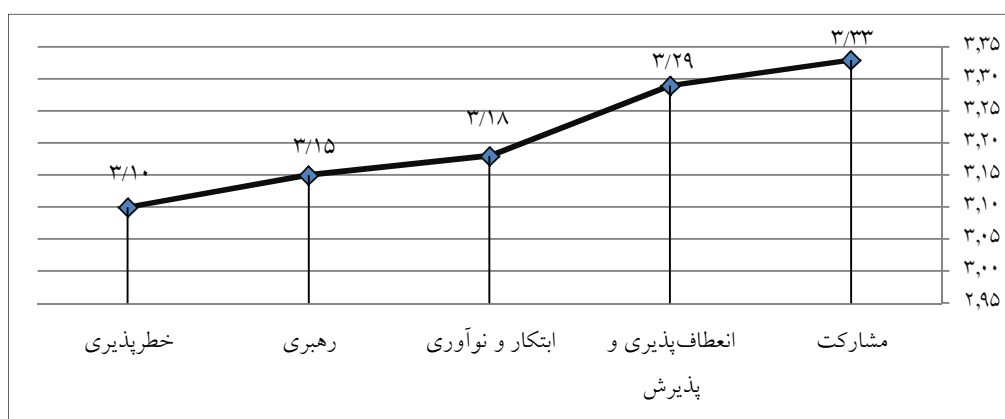
یافته‌های پژوهش

برای بررسی وضعیت شاخص‌های گردشگری خلاق در شهر پاوه از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. در این آزمون عدد ۳ (میانگین طیف لیکرت) به عنوان مطلوبیت عددی در نظر گرفته شده است چنانچه سطح معناداری آزمون از سطح خطای ۵ درصد کوچکتر باشد و حد بالا و پایین هر دو مثبت باشند و میانگین به دست آمده بزرگتر از عدد ۳ باشد وضعیت شاخص مورد نظر مطلوب است. با توجه به نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای در جدول (۴) مشخص گردید سطح معناداری در هر پنج شاخص از سطح خطای ۵ درصد کوچکتر است. با توجه به حد بالا و حد پایین که هر دو مثبت می‌باشند و میانگین هر پنج شاخص گردشگری خلاق در شهر پاوه که بالاتر از عدد ۳ می‌باشند در نتیجه در وضعیت مطلوب قرار دارند، به طوری که شاخص مشارکت با میانگین $3/33$ بالاترین میانگین را دارا می‌باشد، شاخص انعطاف‌پذیری و پذیرش با میانگین $3/29$ ، شاخص ابتکار و نوآوری با میانگین $3/18$ ، شاخص رهبری با میانگین $3/15$ در رده‌های بعدی و نهایتاً شاخص خطرپذیری با میانگین $3/10$ کمترین مقدار میانگین را نسبت به شاخص‌های دیگر دارا می‌باشد و در رتبه آخر قرار دارد. جدول (۴) و شکل (۲).

جدول ۴- بررسی وضعیت شاخص‌های گردشگری خلاق با آزمون تی تک نمونه‌ای

مؤلفه	تعداد	میانگین	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
				حد پائین	حد بالا
رهبری	۱۰۰	۳/۱۵	۰/۰۰۰	۱/۰۸۱۴	۲/۲۸۶
انعطاف‌پذیری و پذیرش	۱۰۰	۳/۲۹	۰/۰۰۰	۱/۹۱۲	۴/۰۴۸
ابتکار و نوآوری	۱۰۰	۳/۱۸	۰/۰۰۲	۱/۰۶۷۹	۲/۹۶۱
خطرپذیری	۱۰۰	۳/۱۰	۰/۰۳۲	۱/۰۰۹۲	۱/۹۷۴
مشارکت	۱۰۰	۳/۳۳	۰/۰۰۰	۲/۴۰۳	۴/۱۹۷

منبع: محاسبات نویسندگان

شکل ۲- بررسی وضعیت شاخص‌های گردشگری خلاق با آزمون تی تک نمونه‌ای

منبع: نگارندگان

برای رتبه‌بندی اهمیت شاخص‌های گردشگری خلاق در شهر پاره از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون فریدمن در رتبه‌بندی شاخص‌ها نشان داد که شاخص مشارکت با میانگین رتبه (۳/۳۰) در رتبه اول اهمیت قرار گرفته، شاخص انعطاف‌پذیری و پذیرش با میانگین رتبه (۳/۱۷) در رتبه دوم اهمیت قرار دارد، شاخص ابتکار و نوآوری با میانگین رتبه (۳/۰۷) در رتبه سوم اهمیت قرار دارد، شاخص رهبری با میانگین رتبه (۲/۷۴) در رتبه چهارم قرار دارد و نهایتاً شاخص خطرپذیری با میانگین رتبه (۲/۷۳) در رتبه آخر و کم اهمیت‌ترین شاخص می‌باشد جدول (۵) و شکل (۳).

جدول ۵- نتایج آزمون فریدمن در رابطه با شاخص‌های گردشگری خلاق

رتبه	میانگین رتبه‌ای	شاخص‌ها
۴	۲/۷۴	رهبری
۲	۳/۱۷	انعطاف‌پذیری و پذیرش
۳	۳/۰۷	ابتکار و نوآوری
۵	۲/۷۳	خطرپذیری
۱	۳/۳۰	مشارکت

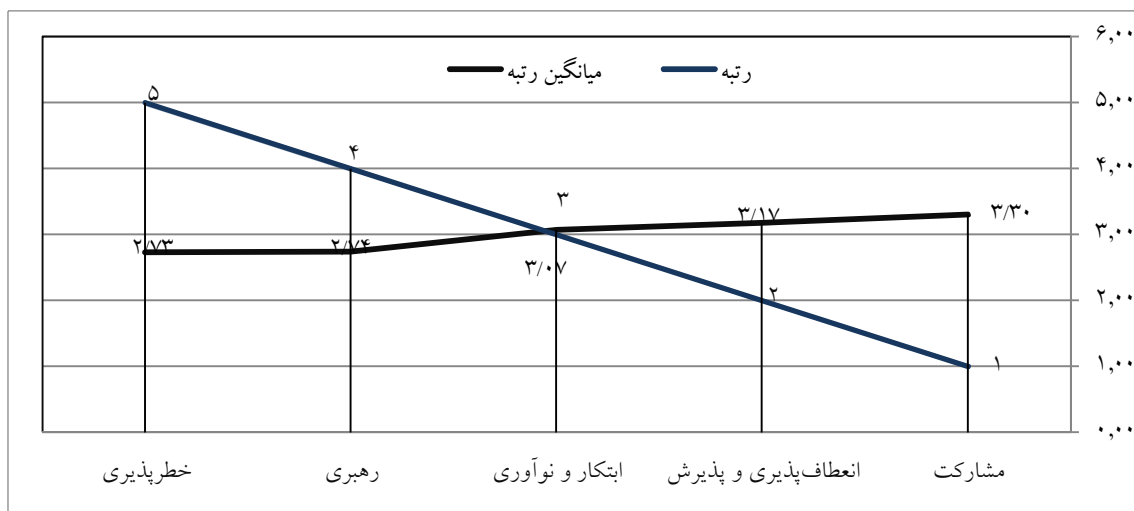
منبع: محاسبات نویسندگان

نتیجه این آزمون در سطح اطمینان ۹۵ درصد مقدار، کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $۱۰/۶۶۹$ و درجه آزادی ۴ در سطح $۰/۰۳۱$ معنادار می‌باشد. بدین معنی بین شاخص‌های گردشگری خلاق تفاوت معناداری وجود دارد و رتبه و در نتیجه اهمیت این شاخص‌ها با یکدیگر متفاوت می‌باشد (جدول ۶).

جدول ۶- معنی‌داری آزمون فریدمن در خصوص رتبه‌بندی شاخص‌های گردشگری خلاق

۱۰۰	تعداد
$۱۰/۶۶۹$	کای اسکوئر
۴	درجه آزادی
$۰/۰۳۱$	سطح معناداری

منبع: محاسبات نویسندگان

شکل ۳- نتایج آزمون فریدمن در رابطه با شاخص‌های گردشگری خلاق

منبع: نگارندگان

نتایج ضرایب همبستگی پیرسون بین گردشگری خلاق با شاخص‌های توسعه اقتصادی نشان داد: بین آن‌ها رابطه معناداری در سطح ۰/۰۵ برابر (۰/۰۰۰) می‌باشد و با اطمینان ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین گردشگری خلاق و شاخص‌های توسعه اقتصادی رابطه معنادار و مستقیم وجود دارد جدول (۷). ضریب همبستگی گردشگری خلاق؛ با شاخص اشتغال برابر با ۰/۵۱۵، با شاخص سرمایه‌گذاری برابر با ۰/۴۴۷، با شاخص قدرت خرید برابر با ۰/۴۹۵ و نهایتاً با شاخص درآمد برابر با ۰/۵۵۰ می‌باشد.

جدول ۷- نتایج آزمون همبستگی بین گردشگری خلاق با شاخص‌های توسعه اقتصادی

معناداری	هم بستگی	شاخص	گردشگری خلاق
۰/۰۰۰	۰/۵۱۵	اشتغال	
۰/۰۰۰	۰/۴۴۷	سرمایه‌گذاری	
۰/۰۰۵	۰/۴۹۵	قدرت خرید	
۰/۰۰۰	۰/۵۵۰	درآمد	

منبع: محاسبات نویسندگان

برای بررسی تأثیر گردشگری خلاق بر توسعه اقتصادی شهر پاره از ضریب رگرسیون استفاده شده است. بر اساس نتایج جدول (۸) و جدول (۹) همبستگی بالایی ($R=0/622$) بین میزان گردشگری خلاق و توسعه اقتصادی وجود دارد. با توجه به مقدار $T=9/862$ و معنی‌داری آزمون که ۰/۰۰۰ است می‌توان گفت که گردشگری خلاق با ضریب بتای ۰/۶۲۲ (جهت مثبت و رابطه مستقیم بین دو متغیر را نشان می‌دهد) بر توسعه اقتصادی شهر پاره تأثیرگذار است.

جدول ۸- نتایج ضریب رگرسیون چند متغیره تأثیر گردشگری خلاق بر توسعه اقتصادی

معنی‌داری	ضریب تعیین شده	ضریب تعیین R2	ضریب رگرسیون	متغیر
۰/۰۰۰	۰/۳۸۰	۰/۳۸۷	۰/۶۲۲	گردشگری خلاق

منبع: محاسبات نویسندگان

جدول ۹- نتایج ضریب رگرسیون چند متغیره

P	T	ضرایب استاندارد		عدد ثابت (عرض از مبدأ)
		ضرایب استاندارد Beta	ضرایب غیر استاندارد S.E	
۰/۰۰۰	۹/۸۶۲		۰/۱۸۱	۱/۷۸۰
۰/۰۰۰	۷/۸۶۱	۰/۶۲۲	۰/۰۶۱	۰/۴۸۱

منبع: محاسبات نویسندگان

نتیجه‌گیری

گردشگری خلاق آخرین حلقه از زنجیره‌ی تکامل گردشگری است. پس از گردشگری تفریحی و گردشگری فرهنگی، امروزه می‌توان شاهد فراگیر شدن تقاضا برای محصولات گردشگری خلاق بود در گردشگری خلاق، گردشگر به تعامل بیشتر آموزشی، احساسی، اجتماعی و همچنین مشارکت با مکان، فرهنگ زندگی و مردم تشویق می‌شود. منطقه مورد مطالعه این پژوهش شهر پاوه به عنوان یکی از شهرهای استان کرمانشاه است. قدمتی بیش از سه هزار سال، واقع شدن در میان دو کوه شاهو و آتشگاه، وجود چشمه آب دائمی و چشمه فصلی و رودخانه‌های، آبشارهای فراوان، طبیعت کوهستانی، هوای پاک، شهر ملقب به شهر هزار ماسوله (ایجاد ظاهر پلکانی و جذاب)، وجود پدیده‌های فرهنگی از جمله زبان، لباس محلی، فرهنگی، سوغات و صنایع دستی و... از پتانسیل‌های گردشگری شهرستان پاوه به شمار می‌آید. هدف پژوهش حاضر، تبیین وضعیت گردشگری خلاق و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی شهر پاوه می‌باشد، در راستای پاسخگویی به سؤالات پژوهش حاضر از آزمون‌های تی تک نمونه‌ای، فریدمن و رگرسیون استفاده شده است. به طوری که پاسخگویی به سؤالات پژوهش می‌تواند به ارائه راهکارهای مناسب جهت بهبود و مشخص شدن وضعیت گردشگری خلاق در شهر پاوه شود.

در پاسخ به سؤال آیا شاخص‌های گردشگری خلاق در شهر پاوه در وضعیت مطلوب قرار دارد؟ با توجه به نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای مشخص گردید، سطح معناداری در هر پنج شاخص از سطح خطای ۵ درصد کوچکتر است و با توجه به حد بالا و حد پایین که هر دو مثبت می‌باشد و میانگین هر پنج شاخص گردشگری خلاق در شهر پاوه که مقداری بالاتر از میانگین عدد ۳ می‌باشد در نتیجه دارای وضعیت تقریباً مطلوب می‌باشند.

همچنین در پاسخ به سؤال آیا گردشگری خلاق بر توسعه اقتصادی شهر پاوه تأثیر دارد؟ با توجه به نتایج ضریب رگرسیون مشخص گردید گردشگری خلاق با ضریب بتای ۰/۶۲۲ بر توسعه اقتصادی شهر پاوه تأثیرگذار است.

این پژوهش با پژوهش‌های؛ قاسمی و سمه جانی و همکاران ۱۳۹۸ نقش گردشگری در توسعه پایدار اقتصادی - نهادی کلان‌شهرها، پروین و همکاران ۱۳۹۸ ارزیابی تأثیر گردشگری در توسعه اقتصادی شهر تهران، صابری فر ۱۳۹۹ نقش گردشگری خلاق در ماندگاری گردشگران و اثر آن بر توسعه اقتصادی در بشرویه خراسان جنوبی و نکوئی ۱۴۰۱ تحلیل ابعاد اقتصادی - اجتماعی توسعه پایدار مبتنی بر گردشگری خلاق در شهر زابل، همسو است. در کل نتایج این پژوهش‌های نشان می‌دهد؛ گردشگری بر توسعه اقتصادی تأثیرگذار می‌باشد. گردشگری تأثیرات زیادی در اقتصاد (بعد مورد نظر این پژوهش)، تحولات فرهنگی، تعاملات اجتماعی و... هر منطقه دارد. البته تأثیرات منفی هم بر آلودگی و آسیب‌های زیستی محیطی همانند (آسیب رساندن به مناظر طبیعی، رها کردن زباله و...) دارد. هر چند وضعیت شاخص‌های گردشگری خلاق در شهر پاوه تقریباً مطلوب می‌باشد اما با توجه به تأثیر زیاد آن‌ها در رونق و توسعه اقتصادی (اشتغال، درآمد، قدرت خرید مردم و سرمایه‌گذاری) نیازمند توجه بیشتر برای رسیدن به وضعیت ایده‌آل‌تر و خیلی خوب می‌باشد. شهر پاوه یکی از گردشگری‌پذیرترین شهرهای استان کرمانشاه می‌باشد، به طوری که گردشگرهای زیادی به این

شهر می‌آیند و هر سال به تعداد آن‌های افزوده می‌شود که این فرصت خوبی برای توسعه اقتصادی این شهر می‌باشد. در پایان پیشنهادهایی جهت بهتر شدن وضعیت گردشگری در شهر پاوه ارائه می‌شود:

- برگزاری جشن‌ها، نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری برای جذب گردشگر
- بهبود کمی و کیفی زیرساخت‌های گردشگری در شهر پاوه
- مشارکت مردم در فعالیت‌های جاذب گردشگران
- شناسایی پتانسل‌های بیشتر گردشگری در سطح شهر پاوه
- توسعه و حمایت از هنرهای و صنایع دستی بومی و محلی
- ایجاد بروشور در مورد جاذبه‌های تاریخی و طبیعی در بین گردشگران
- ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی و سنتی بیشتر
- ترمیم و بهسازی جاده‌های منتهی به جاذبه‌های گردشگری
- استفاده از متخصصان و نخبگان در تصمیم‌گیری‌ها.

منابع و مأخذ:

- ۱- بیگم شریفیان، ن.، احمدی، ف.، گندمکار، ا.، مسعود، م.، صابری، ح. ۱۴۰۰. شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های شهر خلاق گردشگری در شهر بابلسر. فصلنامه گردشگری شهری، ۸(۴): ۱۶۸-۱۲۹.
- ۲- بذرافشان، ج.، بامری، ع. ۱۳۹۷. بررسی و تحلیل وضعیت گردشگری خلاق در شهر زاهدان. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۸(۳۱): ۱۸۰-۱۶۷.
- ۳- بهمنی، پ.، نمامیان، ف. ۱۳۹۹. طراحی مدل اقتصاد گردشگری شهری با رویکرد ساختاری-تفسیری. مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۴(۲۵): ۱۷۷-۱۵۷.
- ۴- بیگدلی، ا. ۱۳۹۴. ارزیابی و امکان‌سنجی توسعه گردشگری شهری با رویکرد گردشگری خلاق؛ مطالعه موردی: شهر زنجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، راهنما محسن احدنژاد روشتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.
- ۵- پوراحمد، ا.، حمیدی، ا.، فرهادی، ا.، حسین‌پور، م. ۱۳۹۵. ارزیابی چالش‌ها و فرصت‌های ایجاد شهر خلاق در مناطق آزاد تجاری (مطالعه موردی: منطقه آزاد تجاری ارس). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۱(۳۷): ۱۸-۱.
- ۶- پروین، م.، رضویان، م. ت.، توکلی‌نیا، ج. ۱۳۹۹. ارزیابی تأثیر گردشگری در توسعه اقتصادی شهر تهران. پژوهش‌های دانش زمین، ۱۰(۳): ۲۳۰-۲۱۴.
- ۷- رحیمی‌فرد، ق.، قربانی، ر.، بابایی اقدم، ف.، حیدری چپانه، ر. ۱۳۹۹. ارزیابی شاخص‌های شهر خلاق در ایجاد گردشگری خلاق شهری (مطالعه موردی: خوی). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۳(۴): ۱۵۲۲-۱۵۰۹.
- ۸- زاهدی، ش. ۱۳۸۵. مبانی گردشگری و اکوتوریسم پایدار. انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی. چاپ اول.
- ۹- صادقیان بروجنی، ن.، کیانی سلمی، ص.، غلامی بیمرغ، ی. ۱۳۹۹. شناسایی عوامل اثربخش بر توسعه گردشگری خلاق و تأثیر آن بر پایداری رفتار از دیدگاه گردشگران در مناطق روستایی شهرستان بروجن. فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۱۱(۴): ۷۱۰-۶۹۶.
- ۱۰- صابری، ا.، توکلی‌نیا، ج.، رضویان، م.، ؛ قادری، ا. ۱۳۹۷. بررسی تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر کاشان. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۰(۳۶): ۳۴-۱.
- ۱۱- صابری‌فر، ر. ۱۳۹۹. نقش گردشگری خلاق در ماندگاری گردشگران و اثر آن بر توسعه اقتصادی (نمونه موردی بشرویه خراسان جنوبی) برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۴(۴): ۲۰۷-۱۷۷.
- ۱۲- صالحی‌آبادی، ر.، بهرامی جاف، س. ۱۳۹۹. بررسی تأثیرات کرونا بر امنیت شهرهای مرزی: نمونه موردی، شهر پاوه. فصلنامه آمایش سیاسی فضا، ۲(۲): ۱۵۹-۱۴۷.
- ۱۳- علیزاده، پ. ۱۴۰۱. بررسی شاخص‌های گردشگری خلاق در توسعه اقتصادی (مطالعه موردی شهر گردشگری مشگین شهر). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما محسن احدنژاد روشتی. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.

- ۱۴- قاسمی و سمه جانی، ا.، کریمی، ب.، قمی اوپلی، ع. ۱۳۹۸. نقش گردشگری در توسعه پایدار اقتصادی - نهادی کلان شهرها، مجله علمی پژوهش در گردشگری، ۱(۲): ۱۰۸-۹۶.
- ۱۵- گلچوبی دیوا، ش.، صالحی، ا. ۱۳۹۷. بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسمی مناطق مرزی با استفاده از GIS و MCDM (مطالعه موردی: شهرستان مرزی پاره). علوم و فنون مرزی، ۹(۳): ۱۷۱-۱۴۷.
- ۱۶- مختاری، ر.، مؤذنی، ا.، جلیلیان، ب. ۱۳۹۹. سنجش میزان خلاقیت شهری بر مبنای شاخص‌های ایرانی اسلامی در کلان‌شهر اصفهان با استفاده از مدل تصمیم‌گیری چند شاخصه ویکور. فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، ۱۰(۱): ۶۶-۴۳.
- ۱۷- ملکی، ا.، عزیزی، ب. ۱۳۹۹. تنگناهای طبیعی توسعه‌ی فیزیکی شهر پاره با تأکید بر عوارض ژئومورفولوژی. فصلنامه آمایش محیط، ۷(۲۷): ۵۴-۳۷.
- ۱۸- مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- ۱۹- مهندسین مشاور ژیناب غرب. ۱۳۸۹. طرح توسعه و عمران (جامع) شهر پاره، جلد اول (شناخت وضع موجود)، سازمان مسکن و شهرسازی استان کرمانشاه.
- ۲۰- ملک‌پور، ع. ۱۳۹۹. ارزیابی تأثیرات شاخص‌های شهر خلاق بر توسعه گردشگری شهر بروجن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری. راهنما دکتر مهر اذانی، مؤسسه آموزش عالی دانش پژوهان پیشرو.
- ۲۱- نکوئی، ا.، انوری، م.، کریمیان بستانی، م. ۱۴۰۱. تحلیل ابعاد اقتصادی - اجتماعی توسعه پایدار مبتنی بر گردشگری خلاق (مورد مطالعه: شهر زابل)، فصلنامه توسعه پایدار شهری، ۳(۶): ۱۰۵-۸۵.
- 22-Al-Ababneh, M. (2017). Creative Tourism. Al-Ababneh, J Tourism Hospit, 6, 2.
- 23-Den Dekker, T., & Tabbers, M. (2012). From creative crowds to creative tourism. Journal of Tourism Consumption and Practice Volume, 4(2), 129-141.
- 24-Goldberg-Miller, S. B. (2019). Creative city strategies on the municipal agenda in New York. City, Culture and Society, 17, 26-37.
- 25-Lee, J., & Lee, H. (2015). Deriving strategic priority of policies for creative tourism industry in Korea using AHP. Procedia computer science, 55, 479-484.
- 26-Li, P. Q., & Kovacs, J. F. (2022). Creative tourism and creative spaces in China. Leisure Studies, 41(2), 180-197.
- 27-Richards, G. 2020. Designing creative places: The role of creative tourism. Annals of tourism research, 85, 102922.
- 28-Remoaldo, P., & Jelinčić, D. A. 2022. Creative Tourism: What Is the Role of Urban and Rural Territories?. In Creative Tourism and Sustainable Territories (pp. 35-70). Emerald Publishing Limited

- 29-Stevenson, D., & Matthews, A. (2013). Culture and the city: Creativity, tourism, leisure. Routledge.
- 30-Sharpley, R., & Sharpley, J. (1997). Rural tourism. An introduction (pp. 1-165). International Thomson Business Press.

